

APSAKYMAI

PIRŠTINĖS

Kuliamoji dar kelis kartus viauktelėjo, pačiaumojo šiek tiek tuščiais krankliais ir pagaliau nutilo. Pokštelėjo metamas žemėn didysis pavaros diržas. Tyla. Tokia tylumėlė, kad tik stebėkis – ar gali šitokia būti. Dangaus visas gaubtas seniai jau tamsiai mėlynas, netgi juodas, jau seniai nė mažiausios vakaro gaiso dėmelės. Vėlus kūlimo talkos vakaras.

Bet tyla truko tiktai akimirką. Kartu su dar palyginti tyliais atsipūtimais sprūdo ir žodžiai. Kas kartą vis garsesni ir garsesni. Vėl sudūzgė keistas nakties avilys.

Po du, po tris žmonės ėjo į kiemą, kur po liepomis jau kabėjo iš daržinės atsinešti žibintai. Ten jau stovėjo ir suolai su dideliais dubenimis, pora kibirų kiek drungnoko vandens, ant žemesnių liepų šakų karojo keli rankšluosčiai. Ar tik nebus čia pati gražiausia talkos akimirka? Sunkus visos dienos darbas jau baigtas, o laukia smagi vakarienė, prilygstanti geram baliui.

Tai va – didelė daržinė, dvi aukštos stirtos už daržinės. Vienoje šito pastato pusėje šienas, na, tas šienas lieka, o kitoje – rugiai ir kviečiai, gražiai ir tvarkingai suguldyti pėdai, kad nė vienas, kad nė mažiausias plotelis neliktų neišnaudotas, visos palėpės tarsi primūrytos. Vasarojus daržinėje netilpo, tas didžiulėm stirtom kilo šalimais. Tai va – šitas geras šiandien turėjo pavirst ir pavirto į kitą gerą. Viena dalis švarutėliais grūdais turėjo subirti klėtyje į aruodus, kita – aukso šiaudai – grįžti į daržinę ar kiek atokiau iškilt piramidėmis. Nuo pat ankstauro ryto, dar nuo brėkšmos, ligi tikriausios nakties čia plušo nemaža žmonių. Kad nori, gali paskaičiuoti.

Du vyrai ir dar dvi mergos nuo prėsmo arba nuo stirtų verčia. Iš pradžių, rodos, juokas – nuo viršaus tik meti, tik meti, kad net grįžčių plovėjos, kurios patarnauja svarbiausiam šio darbo meistriui – leidėjui, – nuolatos šūkčioja: „Gal jūs pasiutot“. Iš pradžių juokas, bet kai tau prėsmas su kuliamąja susilygina, o dar vėliau, kai vis mažta, yra ko pasitampyti. Mergos tai ten irgi pašėlusiai reikalingos – su kuo tu, žiburiui pro dulkes lyg kokiam dirbtiniam menuliui pašelmenėj blausiai šviečiant, pasikirkinsi? O kieno storom drobinėm arba vilnonėm kojine, aštriais nageliais įsikabindamas, po sijonu pasislėpti šaus mirtinai persigandęs peliūkštis?

Dvi poros neša iš kuliamosios nasrų krintančius šiaudus. Šiaudai tie dabar išpūdaloti, rodos, lengvi, bet pasivaikščioki su jų nėšiais kiaurą dienele. Šiaudų bokštų meistras, žemasai Antanėlis, irgi turi dvi pagalbininkes. Tos jau jo būdo ir jo jau metų. Šiaudų žmonės paprastai ramesni. Gal kad šiaudai – ne grūdai.

Grūdus nuo kuliamosios paskuigalio klėtin dryžia keturi vyrai. Stiprūs bėmai ir vyrai. Po pusmaišį nenešiosi, nešioji pilnus maišus, mato juk žmonės, mergos juk mato. Kelias nuo kuliamosios lig klėties ne per ilgiausias, bet labai atsakingas. Išbirti negali nė vienas grūdas. Nepasakysi: „Baisus čia daiktas, višta sules“. Vištom, lesalo bus, bet ne šito. Vyrai, švarkus nusimetę, vienais megztiniais atidžiai stebi pilnėjančius maišus, vieni kitiems padeda užsimesti ant nugarų. Kadangi su aštriais, su jokiais įnagiais jie nedirba, nestovi prie smagračių, galinčių jų rankoves po diržais įtraukti, tai kietyje už rėčkelės jie pasistatę ir ašotėlj. Sunkios jų naštos kelia pašėlišką troškulį. O troškulį bemašinant, į dienos pabaigą vis dėlto tenka ir taip pasakyti: „Baisus čia daiktas, višta sules“.

Pelus kastitai paskutinis darbas. Kokios dvi moterys dulka, kiek pasikeisdamos, ten nuo ryto lig vakaro. Užsideda tiktai akinius – ar motociklininko, ar pusę dujokaukės. Tų dujokaukių tai dabar kiek tik nori.

O šią valandėlę žmonės garsiai klegėjo ir prunkštė. Šaltas vanduo (kiek padrungnintas tik pelų kasėjoms) vertė ūkčioti ir kojomis minti. Mat, kai prausdamasis šitai prunkšti, ne taip šalta. Baltieji drobiniai rankšluosčiai

jau pilki – tai kas, kad veidas, kaklas ir rankos prunkščiant prie šalto vandens greit pripranta, bet ilgai praustis nėra reikalo.

Didžiąjame kambaryje – seklyčioje – po dviem šviesiom lempom su dideliais gaubtais, pagražintais popieriaus kaspinais, ant ilgojo stalo vaisės.

Netikras zuikis, amžinas šių kraštų patalkių pagrindinis patiekalas, garuojantys baltos bulvių košės kalnai, žvilgantys, ką tik išrūgę kopūstai su spalgenų raudonais taškais. Bandelės, sausainiai, kai cukraus dabar pašėlusiai sunku gauti, saldinti cukrinių runkelių sirupu. Gal todėl ta bandelė šiek tiek rudoka, bet tai jau jokia bėda. Ruda spalva čia nepeikiama: žemė čionai prie molio, veidai ir rankos nuo vasaros saulės rudi ligi pat Kalėdų. O alus! Tas visada tik tokios spalvos.

Suolai tik subraška. Talkininkų, sakyk, apie dvi dešimtis, o čia dar svečias iš Kauno, dar ir svainis iš anapus Mūšos, namiškiai. Senelė su vaikais sėdi ant lovos – palaimingos salos gyventojai. Vaikai tik ir laukia, kad svainis Jurgis pradėtų dainuoti. Kai tas užplėšia, sumirksi lempos.

Iš pradžių dar ramu. Raudonai pražydę veidai dar tik šypsos ir tyko. Ir štai toje tyloje – ir surask tu man laiką – tik purpt iš Saliutės – pelų kasėjos – sijono gana apygarsis paukšteliukas. O! Bet šalimais buvo prisėdęs Rokas, garbanotas, net gimnazijos kelias klases lankęs bernas. Tas greitai tik stapt ir:

– Atsiprašau...

Niekas nespėjo ne prasižioti, o Antanas Paliepis, šių namų šeimininkas, jau užgriebė Roko pradėtą:

– Na, tik pajudinkim stiklines, tik pajudinkim! Kas čia dabar? Pakasynos? – Antanas Paliepis, persivilkęs baltais marškiniais, eidamas pro susėdusių nugaras, atidžiai žiūrinėjo, ar kam ko netrūksta. Nesvarbu, kad visi žino: kas ant stalo padėta, tau ir paskirta. Ne, čia reikia dar ir išgirsti: „Na, kad tu nieko negerai ir nevalgai. Siek, kaimyne, na, siek!..“ Jei šito nuolatos negirdėsi, gali žmonės paskiau apie tokį balių ir pasakyti: „Visko ten buvo, visko, tik prašymo trūko.“

– Kad man šiais metais alus išėjo toksai raugalėlis, – sako Paliepis. – Nieko doro man neišėjo šiais metais.

– Ką tu, Antanai, man, brole, jau ugnis iš akių nori šokti. Aš kaip tas vilkas jau nebeiškentėsiu, aš jau dainuosiu.

– Ką tu dainuosi, dar nė vienos neišgėręs. Ak, šakutės ir peiliai jau skamba, tik skamba.

Raudoni veidai dar labiau parausta. Dabar tik tegul dar užkanda pirmu balsu dainuojantis Kaziukėnas.

Saliutė dabar vis galvoja, kaip čia prie Roko priėti, kai tas bus visiškai vienas. Geriausia, matyt, bus, kai eis į pieninę. Kiek blogėliau, kad sodybos jų ne kaimynystėje. Roko takas į pieninę pro Digrių krūmus, pro tų sodybą. Nieko neveiksi, teks vieną rytą ligi tos pakrūmės pašokti.

Taip jinai ir padarė. Dienelei švintant, gražiai snyguriuojant, kaip koksai kiškis palikdama nedideles pėdeles, atlėkė ji į Digrių krūmynę. Iš čia jai gerai matyti Roko namai, mato, kaip jis kuičias po kiemą – vis dėlto ne visada apsukrus šitas senbernis – jau Salomėjai ir kojos pradeda šalti, mintyse ji jau Rokui pasako šį tą, ko tiesiai nepasakys.

Pagaliau tas su dviem kibirais išlinguoja. Naščių jis neima, gal jam tas prietaisas per moteriškas. Jis bando eiti tiesus, lyg niekur nieko. O rykai pilni.

– Sveikas, Rokai.

Bernas net krūptelėjo. Šlakelis pieno ant balto sniego.

– Ko tau čia, Sale, pakrūmėj? Ir taip iš ryto? Gal tave iš namų išvijo?

Saliutė nieko nesako. Ji tiktai brūkšt tokį nedidelį ryšulėlį Rokui už švarko. O pati į kojas. Naginėlės jos lengvos, tik sumirguliavo lyg kiškio pėdelės.

Rokas, sakykim, šiek tiek nustebęs. Aišku, jisai supranta, kad čia atsidėjimas už aną vakarą. Supranta iš karto. Letai pasistato kibirus ir išsitraukia tą ryšuliuką. Pirštinės. Tamsiai pilkos, pirštuotos. Ties riešais raudoni, juodi ir balti ruoželiai. Pagražinimo nei per daug, nei per mažai, kaip vyrui ir tinka. Rokas skaniausiai nusijuokė, net varna nuo dirvos pakilo. Rokas labai smagiai nusizvengė. Maunąs iš karto savo dovaną ir vėl lenkiasi prie kibirų. Žinoma, prie pat pieninės pirštines teks nusimauti, šiaip jau gali

tekti ir aiškinti, kas čia ir kaip. Nekonfuzysi juk mergaitės. Tai kas, kad jos pačios arti ir nebus.

Metai greit bėga, metai čiuožte pračiuožia.

Smarkiai pasnigo. Pasnigo, užėjo atodrėkis, o paskui pašalo. Virš storų sniego apklotų, po kuriais ramiai miegojo žiemkenčiai, užsidėjo stora pluta. Vaikai tai eidavo per ją kaip per ledą. Ir kiškiai nušvilpdavo, baltom uodegėlėm pamodami. Kiškiai dabar priminė Saliutę. O stirnos ir žmonės klimpo. Tik trakšt, ir koja kone ligi paties šakumo sniege, kol pėda atsiremia į žemę. Bet žmonėms laukais klampot gal nereikia, eina jie pramintais takais ar, girgždindami rogių kelią, sklendžia sau suktines įsikandę.

O Rokas šiandien iš tų žmonių, kuriems niekur nėra labai gero kelio ir kuriems kelias visur. Jų ketvertą va dabar dvejomis rogėmis vijos kareiviai Vienos rogės stengėsi juos atkirst nuo keliuko, nuo kieto sniego po kojomis, iš kitų, vis pasisukančių zigzagu, šaudė. Kareiviai labai neskubėjo, aiškiai buvo matyti, kad ketvertas, įvytas į platų ir lygų lauką, lig juostos klimpdamas, miško nebebėgė. Be to, per arti prilįsti, kol jie dar vis atsišaudė, taip pat nepatartina.

Rokas duso. Jis matė, kaip sukniubo Pranys ir jau nebeatsikėlė. Bet jau priėjo nepribėgsi, niekuo nebeпадėsi, nieko nebeapasakysi. Pranys dabar buvo tartum už jūrų. Ir kiti vyrai jau buvo tikrai nebe čia. Rokas vis atsigręždamas, jau drebančiom rankom tarsi draskydamas vokiško šautuvo užraktą, šaudė nebetaikydamas. Pagaliau jis sustojo. Ligi juostos įniręs į sniegą, atsigręžęs į sunkiai – čia tau ne kelias, o laukas – pūškuojantį bėrį, iš visų plaučių atsikvėpė ir nusviedė šautuvą. Šovinių, rodos, dar buvo, bet jie žvangčiojo jau be reikalo. Tiek jau to.

Išsitraukė iš kailinukų kišenės vieną pirštinę ir nusišluostė prakaitą. O prakaitas žliaukė per visą nugarą. Bet nusišluostyt gali tikrai kaklą ir kaktą. Pilkoji pirštinė su gražiais ruoželiais ir taip minkšta, dabar jau gerokai padėvėta, rodėsi dar minkštesnė. Smagu būtų dabar šitaip va malkas kirtus.

Bėris artėjo, kareiviai roges jau suko skersai.

Kaip visada, sumetė juos prie turgelio aikštės. Nutraukė batus, nuvilko kailinukus, kišenės iškraustė. Kareivis ištraukė ir pirštinę, pasižiūrėjo, pavartė rankoje. Būtų gera, kaip tik jo rankai, bet kas iš to – viena. Pasižiūrėjo ir numetė, dar užspyrė ant arkliamėšlio krūvelės. Taip ta pirštinė ir nuspardys.

O antroji, giliai įmintą į sniegą, saugiai miegojo ant žiemkenčių lauko. Pavasariop, sniegams tirpstant ir slūgstant, išcapeno iš miško vilkas. Tais metais jų čia pasimaišydavo. Užėjo pirštinę, pauostė. Bet kaip nereikėjo kanklių Pietario vilkui, taip pirštinės nereikėjo šitam.

H. A. Čigriejus, *Sugrįžusi upė*, Vilnius: Amžius, 1996, p. 74–83.

Lievano šautuvas

Prasidėjo skaidriosios kovo dienos. Rytą šaltukas, vakare šaltukas. Po jaunatim, pilnatim ar delčia. Lyg norisi kažkur eiti – tave vaiko maloni nuojauta, kad viskas dar prieš akis, o ledokšniai po kojomis tik trakšt trakšt. Šita nuojauta ypač apnikusi jaunikius. Seniai tai ką jau – jiems prieš akis koks nuo šiaudinio stogo nutįsęs pageltęs varveklis. Laša tas laša arba atitrūkęs sudūžta.

Taigi rytą per tuos ledelius ištrakši vaikas mokyklon, o du vyrai per tokį brazdantį kiemą lig tvarto galo. Ten kopėčiomis lipa į viršų ir po čerpių stogu bruka linus. Toks dabar jų ankstyvo pavasario darbas. Vienas tų vyrų aukštas, gan liesas ir visada rimtas, kitas žemesnis, apydukslis, biesų priėdęs. Abu broliai.

Pro atviras galines dureles skverbiasi ankstyvo ryto šviesa. Ji žalzgana ir vėsi. Tačiau vėsa čiupinėjasi neilgai. Nugludintos bruktuvės tik švysčioja ir kaip mat prišvysčioja šilimą. Linų sauja, iš pradžių pasivėlusį, gauruota, su spaliais, netrukus virsta gražiu pluoštu. Tas vis užmetamas ant rankos, brukėjas vis pūsteli jį, patikrindamas, ar neužsiliko kur šaparo, aiškiai matyti, kad pasigėri savo darbu, dar čiaukšteli kartą kitą, ir peršukavęs deda pundelin. Bet kaip šito darbo nedirbsi, – brokeriai turi geras akis ir veltui savo duonos nevalgo.

Apačioje, po tų vyrų kojomis, retkarčiais gali išgirsti, kaip suprunksčia arkliai. Bet dabar ne Kūčios, tai jie ten kalbasi savo, arklių, kalba.

Vyrai vis įsinori parūkyti. Tai reikėtų daryti ne čia, kur aplinkui tiek pakulų ir spalių, kaip mat gali prišokti raudonas gaidys. Bet kerėblinkis dabar žemėn. Et! Atsisėda jie tarpdurėly, kojas nuleisdami palei sieną. Kaip gražiai iš aukščiau viskas matyti, – va kaip laukai jau pavasarėja, kaip jų sniegai saulėj nuspindi ligi tolumo miško. Ten, alksnių tėvynėje, rimti sapnai jau išsisklaidę.

– Kad tik moterys neužmatytų, – sako aukštasis.

– Tai kas, – atsako striukis.

– Žiūrėk, kaip lieknas jau žiba, jau, braliuk mano, tuoj bus po vandeniu. Gerai, kad spėjom žabus suvežti.

– O ko tu nori, kovas, jau kovas.

Taip bruktuvėm švysčiojant, kartais duodant pailsėt rankai, minutėlę prisėdant, ateina pietūs.

Bet pirmiausia papietaut turi tie, kurie, mažiau už mus išsilavinę, kąsnių reikalauja ne visai santūriai būdu. Vyrai lipa žemyn, semia iš šulinio vandenį, gūnia iš daržinės į tvartą neša šieną, iš stirtų šiaudus. Išbaidydamos po kojom vis besimaišančias rėksnes vištas, laksto moterys. Čia pas gėriukus, čia pas paršiukus. Vidudienio bruzda po mėlynu dangum, rodos, galėtų tęstis ir tęstis. Iš tokio spindinčio kiemo net ir seklyčia atrodo kaip narvas. Tai kas, kad su didžiausiais langais.

– Oi, kaip nenoriu į vidų eiti.

Popiet ant tvarto vėl čeksi bruktuvės. Staiga tarpdurio apačioje pasirodo toks kiškis – vaiko kepurė pakeltomis ausinėmis. O paskui ir pats Joniukas. Jis lipa atsargiai, nes snieguotų batų padai ant kopėčių skersinėlių grasina tuoj pat nuslysti. Dėdė, tas žemesnio ūgio, kresnesnis, tuoj ir klausia:

– Na, šiandien tai jau tikrai dvoiką parsineši?

– Ne, gavau penkis.

– Už ką?

– Už dailyrąštį.

– É... už dailyrąštį!.. Kad už skaičiavimą būtum gavęs. Vaikas tyli, nes už skaičiavimą labai gero įvertinimo jis negali nei žadėt, nei tikėtis. Skaičių padangėj didelių prošvaisčių nėr.

Dabar jis skuba nuo vyrų kiek pasitraukti – dar vėl, žiūrėk, ko paklaus. O svarbiausia – tvarto viršus tai tokia vieta, kur užsikari ne kiekvieną dieną. Ko ten be reikalo karstysies? Tik šiandien tokia proga.

Šitame gale lubos tvirtos, o jau toliau, kur virš karvių, ir palinguoja. Ar tik ne šilto tvarto garai lentas bus pašutinę, o karveliai išvien dergdami (storiausią plutą pridergę) jas ir visai sutręšinę?

– Eik, eik, – sako tėvas, – tu jau tikrai neįlūši.

– O, – įsiterpia dėdė, – laikys šitos lubos dar ir laikys. Metų metus, metų metus.

– Kad ne tie tavo karveliai...

– O ką paukštis darys.

Per visą ilgą tvarto viršų berniukas eina į kitą galą. Ten du maži langiūkščiai, pro kuriuos matyti visai šalia augantis beržas. Joniukas praveria vieną – ai, ne kokie viršutvarčio kvapeliai, reikia kuo greičiau kišti galvą į gaivų orą. Taip jis, rodos, įlekia beržo viršūnėn.

Bet ne mažiau reikia ir apeiti pastoges, kur sukabinėtos karvelių gūžtos. Pro tarpą tarp stogo krašto

ir lubų karveliai iš savo butų lengvai patenka į erdvesnę uždara patalpą – į šiltą virštvertį. Kai užėina šalčiai ar bjaurastys, jo taip įsireikia.

Tos gūžtos – tai tokie pinti krepšiai arba loviai, virvutėmis prie gegnių galų primazgyti. Saugi čia vieta, per tarpą nuo lubų katinas karveliukų pasiekti negali. Negali. Jei jau per daug įsigeistų ir sujūlėtų, turėtų drėbtis.

Vaiko karveliai nebijo. Tai jis lesina juos kieme, tai pas jį ir jo dėdę iš visų pusių jie lekia.

Na, o šiuo metu, kaip tik šiuo, ant raudonų čerpių stogo šelmenio po mėlyniausiu dangum šitie paukščiai vaidina paneles ir kavalierius. Išeina stebėtina.

Joniukui rūpi pro pastogės tarpą pamatyti, kaip atrodo karvelių namai iš vidaus. Jis pasilenkęs kiša ten nosį.

Nieko labai įdomaus, tik sugulėtos sutupėtos plunksnos.

Vaiko ranka staiga atsiremia į koją kietą daiktą. Nors tas į maišą ir suvyniotas, ir apraišiotas. Pailgas, vienas galas storesnis. Visai galimas daiktas, kad šautuvas.

Užmetęs akį į vyrus ir įsitikinęs, kad jie užsiėmę tik savo linais, Joniukas pradeda iš lėto atnarplinėti virveles.

Ne maišas, o tik maišų audinys įdriksdamas, pelėsiu pasmirsdamas, nelabai maloniai prie pirštų prilipdamas, nenoriai leidosi atvyniojamas. Bet kur dėšies. Ir tas smaltstys išties rado tikrą šautuvą. Surūdijusį, sutrūnijusį.

Pakėlė ir, nunešęs prie vyrų, bliūkšt į spalius.

– O kas čia?! – taip klausiama ką nors užklupus.

Vyrai žiūri.

– Na, šitas rupūžė tai vis ką nors išners, – aiškiai mąryti, kad tėvas radiniu nepatenkintas.

O dėdė, rodosi, atvirkščiai. Ne veltui jis visko priėdęs.

– Parodyk! – greit numetė bruktuve ir puolė prie šautuvo. – O surūdijęs!

– Čia gi Lievano. Kai traukės iš karės, tai užnešė čia ir paliko. Aš visai ir buvau pamiršęs. Matai, daugiau nei dvidešimt metų išgulėjo ant kūtės, – kur nesurūdys.

Saulė jau iš pietų, bet ligi tikro vakaro dar tolokai. Smalsusis dėdė Kazys vis dažniau dairosi į dureles, laukdamas prasidedančios brėkšmos. Kaimynai kad ir kiek tolėliau gyvena, bet su tokio daiktu kaip šautuvas lipti nuo tvarto geriau jau per prieblandą. O šitas padargas jam dabar parupęs ne mažiau kaip tam vaikui.

Tik Joniuko tėvas kuo toliau, tuo labiau radiniu nepatenkintas. Ne tas dabar metas, ne tas. Kazys ką tik vedęs, savo vaikų dar neturi, kitaip jam viskas atrodo, ir jo galva kaip vėjų išpūskyta buvo, taip, matyt, ir liks. Bet brolis – ne tėvas, negi pradės dabar mokyti.

Pagaliau dienos darbas baigtas. Kazys iškišo galvą pro dureles, apsidairė ir metė šautuvą žemėn. Taikė į sniegą, bet kaip tyčia pataikė į daug kietesnę vietą, kur suplūktas takas. Buožė nulūžo iš karto.

To ir reikėjo tikėtis – pūzdras palieka pūzdras.

Vyresnysis brolis, aišku, nuėjo prie pavakario liubos, o jaunesnysis su vaiku šmurkšt į malkinę. Kazys paėmė kirvį.

– Nudaužysiu tą medį, taip ar taip iš jo niekas. Jei tik geležys nebus per daug surūdijusios, medinę dalį aš pritaisysiu naują. Numaliavosi.

Nupeštas ginklas užkištas už čia pat pastatytų, numaustytais ratais vežėčių.

Kitą dieną darbą ant tvarto baigia greičiau. Adomas tai tegul ten bruktuve dar pamosuoja. Tegul dar pamosuoja. O moterim nė mur mur.

Vaikas nuo dėdės dabar nė per žingsnį.

– Surūdijęs gyvatė, – pakraipydamas galvą, sako Kazys. – Bet gal kaip nors atgaivinsim...

Ir atgaivino. Su šveičiamuoju popierium, su žibalu. Plienas dabar primena rauplių išėstą veidą, bet pagal išgales šiek tiek pažvilga. Daugiausia vargo su užraktu – daug dalelių, reikia visas kuo rūpestingiausiai nuvalyti ir nė vienos nepamesti. Be užrakto šautuvas – tik pagaikštis. Gerai, kad spyruoklė dar spiria atsakančiai.

– Lievanas kaip reikia jį buvo patepęs, alyvos kažkokios pripylęs.

Kovo darbus greit keitė kiti, vis pavasariškesni, vis rimtesni darbai. Dirbti grabelį šūdui jau begalėjo tik koks nenuojėga. Šautuvas suvyniotas į skudurus ir įkištas į arpa daržinėje. Slėptas jisai dabar ne tiek nuo pašalinio, kiek nuo saviškio – vyresniojo brolio Adomo – akies. Mat tas jau aiškiai buvo pasakęs: „Nujosiu aš tą jūsų kačergą.“

O vasara kaip ir visais laikais. Taip nemačiom iš gegužės į birželį. Gilyn ir gilyn į žalius antplūdžius grimzta sunki žemė, po saule kvepia vėdrynai ir garšvos, dilgynės ir pinavijos; sargiosios kalakutės pranešinėja apie debesynuose pasirodančius vanagus (dėl visa pikta ir apie gandrų bei aitvarų); miškų gegutėms atitarinėja prūdų varlės; lengvas ryto rūkelis žadina kaitrą; ganyklose suzylioja karvės, kantriai sutras kenčia avelės su avinukais; prie žmonių nugarų limpa stori drobės marškiniai; į akis ir į burnas lenda bjaurybės įkyrios musės; saldžiai išsišiepdami, vaikai iš kulnų traukinėja geluonis, traukinėja ir žvalgosi į miškus, už kurių suburbuliuoja griaustiniai – tie taip jau tiesiai į pakaušius gal ir nekris, bet didelių garantijų, kad ne tai irgi nėra.

Taigi vasara kaip vasara.

Bet ne visai. Baisios žinios, deja, ne moterėlių kalbelės eina per kiemus: veža žmones.

Atvažiuoja su sunkvežimiu, per valandą įsako susiruošti, leidžia vieną kitą būtiniausių daiktelių, drabužių, maisto kiek pasiimti ir išveža. Taip va – veža ir išveža.

Vaikas sunkvežimiu dar niekada nevažiavęs, toliau Biržų nebuvo. Gal įdomu būtų pasivažinėti, ką? Oi, kaip negudriai pagalvota. Bet ko tik nešauna į galvą tokiam, kuriam va šitokį neramumo metą labiausiai gaila avinuko. Tokio žindulio. Avelė jį atsivedė labai silpną, todėl jis, ne vieną dieną ne tvarte, o virtuvėje pagyvenęs, iš buteliuko žindytas, labai jaukus pasidaręs, tą vaiką sekioja, duonos kriaukle vis laukdamas ir, žinoma, sulaukdamas. Avinuko kartu tai tikrai neimtum. Kas leistų apie tai net prasitarti.

O, šitų namų kalakutės baimingai kurkia tikrai ne vien vanagų porą užmačiusios – sukas ir sukas viršum šitos sodybos negandos paukštis. Suprantama: ūkis gana stambus, tai kas, kad jį valdo du broliai, oficialiai per valdiškas įstaigas žemė nepadalinta. Tai kas, kad bernas Andrius ūkyje nebedirba. Daug kas – tai kas. Reikia dar nepamiršt, kad abu broliai buvo šauliai.

Bet ką padarysi – rankas susidėjęs, džiovintos duonos maišelius prisigrūdęs, ant slenksčio atsisdėjęs, to sunkvežimio tai nelauksi. Yra vasara, ir yra jos darbai.

Va kaimynas, ne iš vargingųjų, gerokai jau sumitęs senbernis, iškėlė ir vestuves. Kaip jau bus, taip.

Vieną dieną Kazys, iš miestelio grįžęs – kokiais reikalais ten trunkęsis, kas žino – mirktelėjo vaikui. Eikš, ką parodysiu.

Įėjo į malkinę. Dėdė atgniauzė delną – ant jo gulėjo žvilgančių šovinių apkaba. Penki grėsmingi raudono vario pieštukai.

– Šausim.

Daržinėje, iš arpo išitraukę šautuvą, gerai apžiūrėjo. Kazys, atsukęs prieš šviesą, dar patyrinėjo vamzdį.

– Ne kas. Pasiutusiai prirūdijęs. Gali net sprogti. Taipbūna. Šauti reikės mums su protu.

Taigi proto jie nepaniekino. Vakare, kai visi pavalgę jau ruošėsi gulti, Kazys ir berniukštis išlinko į daržinę.

Už tvarto gulėjo suversti sienojai. Prie vieno rąstų galo Kazys pririšo šautuvą, o prie jo gaidžiuko ilgą virvelę. Užtaisė.

– Pasitrauk, Jonai, toliau. Ir gulkis užu žilvitėlio.

Prie tvarto kertės atsigulė ir pats Kazys. Patraukė virvelę.

Šūvis buvo baisingas. O gal ramaus vakaro tyloje tik taip pasigirdo. Tačiau vamzdis nesprogo. Kėpsojo dabar sau, prie sienos pririštas, ir tiek. Toks geležinis botkotis.

Abudu smagūs – tas vyras ir tas vaikėzas – prilėkė prie savo žaislo. Kazys jį atrišo ir ėmė braškinti užraktą. Lyg ir nieko – tas gana lengvai atsidarinėja, metalu džergžteli, bet gilzės nebeištraukia. Ė, vamzdžio lizdo jie kaip reik neišvalę. O ir spynos dantukas nebeaštrus.

– Išstumsim gilzę su kokia šeiva...

Rytą, parlėkęs iš pieninės, Adomas gryčios duris ne atvėrė, o plėšte atplėšė.

– Žmonės, karas! Ruskelis lekia!..

O, čia tai jau naujiena!

Viskas! Viskas! Niekas nieko niekur jau nebeišveš... Viskas! Kas bus toliau, nežinai, bet va dabar... Blogiau vis tiek nebus. Nebeišveš. Sunkvežimių dabar jau reikės jiems patiems. Brezentaais plevėsuodami, galės sau dangintis.

– Lekia! Per radiją pranešė – klausėmės visi pas Muraucką – dar kažkur laikos, bet ką tu, šmiki, atsilaukysi?!

– Aš ir sakau, – tarė viena moteriškė, – kas čia vakar taip šovė...

H. A. Čigriejus, *Vieškeliukas pro dobilus*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999, p. 26–34.

Piršlio korimas

Bėgiojau aš po pievą

Ir skyniau žiedelius,

Bet nieks, vai nieks nesakė,

Kad mūsų meilė žus.

Ar tai šitokią dainą tinka dainuoti per smagias vestuves? Tinka netinka, bet užstalėj sėdintys traukia tokią iš visų gerklių, ir tiek. Moteriškės drūtos, įraudusios, tiesiog žydingios. Stapulionienė, Savickienė, Makrickienė. Prie jų priglundusi ir Saliutė, mažytė, smailia nosele, bet ar tik ne už visas ir visus čia balsingesnė. Tembras labai jos gražus, jei ji nedainuotų, dainos, rodos, būtų tik pusė. Tik va – nors ji ir dainuoja, jos akys nelinksmos, žiūri kažkur į kažką per stalą. Na, ši daina tai gal primena jai jos balamūtą. Apie jos Justinėlį žmonės taip tiesiai į akis jai nedrebina, bet negi tik baisingai smirdinčius uždrėbimus mes pajuntam. Dabar jau jinai čia visko prisivalgiusi, atsigėrusi, bet, ko gero, kiek apgailestauja, kad, einant namo iš baliaus, nėr mandagu nuo stalo ko nors pasiimti. O moteriškė jinai supratinga.

Smagu. Kaip jau per vestuves. Ir į jaunosius gražu žiūrėti – jaunosios plaukeliai kirpti trumpai, jaunojo krinta ligi pečių, nors kasas pink. Na na, ar tik nesiartina grėsmingi dalykai, vyresni žmonės

yra girdėję apie tokias žymes bei perspėjimus: moterys atrodysiančios kaip vyrai, vyrai kaip moterys. Sakyk – bala nematė, bet kas, jei ta Mikalda kalbėjo nejuokaudama? Na, tada tai ir pasaulio pabaiga nebe už kalnų, o kas to nori.

Staiga lauke sugriaudė. Ir taip stipriai, kad baliuninkai tikrai nutilo ir sužiuro į langus. Tikrai – čia, kambary, ant lūžtančio stalo skaisti vidudienio šviesa, ten, žiemų vakarų šone, tiesiog juoda.

Keli vyrai, kurie buvo išėję „pasižiūrėti arklų“, dabar stovi kieme po liepomis, žiūri į kylantį debesį ir ramiai samprotauja: nieko baisaus – šienpajūtė dar neprasidėjusi, gali, kad nori, ir palyti. Gali galų gale ir gerokai.

– Jau reikia lietelio, – sako Vimba, – daržai jau. Eini, tai taip ir trupa.

– Bet mat koks juodas, kad tik ne ledai.

– Juodas, kad prieš saulę; visada šitaip.

Debesis grėsmingai artėjo. Laukai ir medžiai, rodos, niekad nebuvo tokie skaisčiai žali, kaip prieš šitą artėjančią tamsią sieną. Kilo kažkokios tamsios galybės, ir žolėlė jos laukė nuščiuvusi, o medžiai tarsi susigriebę prisimint poteries.

Iš kambario išlėkė rūpestinga mamutė Juzė Valeckienė:

– Kur vaikai? Mindaugai!

– Vaikai klėty, – sako Valeckas; jis, ką tik baigęs rūkyti, numeta čia pat cigaretės galiuką, – klėty irgi vestuves kelia, nebijok.

– Tegul eina į gryčią. Arba aš pati eisiu su jais pabūti.

– Eik eik, aš tai prie stalo.

Šiek tiek neramu ir pačiam Valeckui, jis žmogus toks šeimyniškas. Jau lyg ir žengė paskui pačią į klėtį, bet susilaikė – juoksis vestuvininkai, kas tau, sakys, Povilai, gal jau tu kokio vaikų darželio vedėjas ar direktorius?

Na je – kai buvai vaikas ir pats, ar blogai būdavo, kai per audras šalimais maišydavos ir kas nors iš suaugusių. Ne tokie jau netikę ir tie suaugusieji.

Vestuvininkai užė – negi lietuose jie nemirkę, negi perkūnijų neprisiklausę. Kas kita va dabar gražios dainos. O vidudienio sutemos – irgi kiek įdomesnis dalykas. Pagaliau žaibas į lėkštes, šakutes, į visokius tortus galgi nespirs, negi taip jau dabar. Viskas čia savo vietose; vestuvininkai užė.

Lietus iš didžiojo debesio buvo neilgas, bet įspūdingas. Tik ugnis ir ugnis, tik trenksmai ir šniokštimas.

– Kaip fronte, – sako vienrankis Mykolas, – kaip fronte. Jis mat iš tiesų ten buvęs, ten ir tos rankos netekęs, taigi dabar šitaip pasakyti jam labai tinka.

Debesis nusivertė, ir vėl suspindo diena.

– Ar aš nesakiau, – šaukė Vimba, – baisus atrodė tik todėl, kad prieš saulę. Pasitraukė? Na, pasitraukė.

Rėkaudami iš klėties pasipylė vaikai. Stropioji ir pasibaiminanti Valeckienė laiminga laiminga, tai kas, kad jos Mindaugėlis netrukus atrodys nelyginant paršas.

Vestuvės jau persiritusios per pusę, svarbiausi blėniai visokie, kaip kažkas sakė, „atrakcijonai“ atlikti vakar ir šį rytą, beliko pakarti piršlį. Tai žinoma – vestuvės ne pačios didžiausios ir prašmatniausios, o iš senovinių papročių tai, sakyk – vienos tik nuotrupėlės. Ir tos pačios kažin ar dar tinkama eile išdėliotos.

Na, piršlys, žinoma, yra. Savaime suprantama, jis netikras, kaip ir viskas dabar, jis toks, taip sakant, dekoratyvinis. Jaunojo giminaitis Modestas Nakvosas. Ilgokai teko prašyt, kol prisiprašė. Modestas gynėsi: jis nemokąs juokauti, neiškalbus, neišvaizdus, žodžiu – baisiai netikęs... Bet jam: „O kaip tu gražiai per Adeliutės laidotuves kapuose pašnekėjai!..“

Še tau – laidotuvėse gali kiekvienas, pasakei, kaip kas buvo, kaip kas yra, ir viskas, ten viskas taip rimta, o

čia. O čia reikia krėsti juokus; kaip kvilai atrodo, kai kas, nemokėdamas juokauti, išsidirbinėja. Be to, ir su tuo pinigų. Kad Nakvosai ne ubagai (ir dar kaip ne ubagai), tik labai taupūs, žinoma visiems. Ar ne laikas kiek ir pasikratyti? O piršlys tai jau pasikrato: kur tik bepasisuksi per vestuvių ceremonijas, ten mokėk. Kelią užstojo, mokėk, už šnapšę, daug šnapšės, mokėk, metrikacijos biure mokėk... Be pusantro tūkstantėlio tai nė iš vietos. Ir tai dar žinant, kad vestuvės ne pačios prašmatniausios.

Bet Modestą vis dėlto prikalbėjo. Padėjo ir žmona, baisiai įsinerėjusi pabūti svočia.

Taigi ir sėdi dabar jis čia, stengdamasis ligi egzekucijos išsilaikyti nenusitašęs. O tai nėra lengva. Nors vestuvių jau antroji diena (jaunojo pusėje), buvo galima gal ir priprasti, bet Modestas vis knapteli ta pusiau iškalbinga savo galva.

Jurgis Petrauskas, tai saksofoną papūsdamas, tai uždainuodamas, vaikšto apie vestuvininkus:

Kam išsinešei aukštai aukštai į saulę
Visą džiugesį dainuojančio pasaulio...

Kam išsinešei mažų paukštelių dainą,
Man labai rugpjūčio šito gaila –

Kas čia daros, galvoja Modestas, anos bobos kaip triobos, kaip tankai dainuoja apie lakstymus po pievas, o šitas, kad paukštelių dainas jau kažkas nešas. Kur tau nešas, kad tos ką tik parneštos... Baigia visai sublūdyt.

– Padėk, Jurgi tą savo pypkę, man jau viskas čia maišos.

Jurgiui tik juokas:

– Nieko baisaus, dėde, ryt ar poryt atsimaišys.

Et, dainos dainom palieka – iš jų žodžių nemėtysi.

Vestuvės vasarą tai kambary, tai kieme; tai kieme, tai kambary, dar nežinia, kur daugiau. Ir kai tik vėl nušvito seklyčia, visos stiklinės ir visi gardėsiai, svečiai kilo pasižiūrėti, kas dedas lauke. Ne mažiau triukšmaudami nei tie klėties vaikai.

Lietaus būta ištis skalsaus. Džiugiai žvilgėjo atkutę liepų, beržų ir obelių lapai, žolė, rodos, dar labiau pasistiepusi, tik toje vietoje, kur vakar ligi vidurnakčio šokta, dabar jau purvynė. Gal po poros valandų kiek prašvinks, bet vargu. Šokėjams teks pasiieškot kitos vietos, kur nors prie sodo. Na, jei pradėtų šokti dabar, tai ir ten bemat pasidarytų makna. Bet ką tu su tais įgėrusiais.

Kieme didelis sunkvežimis, tiesa, ne tiek didelis, kiek savotiškas – paprasto kėbulo vietoje tokia būda su langais, toks lyg namelis ant ratų. Tai respublikos žemdirbystės instituto darbuotojų mašina, kuria jie važinėja po visą Lietuvėlę, tyrinėdami žemės ūkio reikalus – kultūras, sėjomainas ir t. t., ir t. t. Ant kabinos durelių baltame skrituly didelis žalias dobilo lapas. Kad visiems būtų aišku, kas čia važinėja. Sunkvežimio vairuotojas Kazys – šių vestuvių gerbiamas svečias, jaunosios brolėnas. O instituto mokslininkams šiomis dienomis lyg ir nėra didelio reikalo kur trankytis. Niekur tie tyrimai bent jau per kelias dienas nepabėgs. Tuo labiau kad tas Kazys su instituto direktorium pašėliškai gerai sutaria.

Namelyje ant ratų šiuo metu vyksta kiek kitoks darbas, prasidėjęs dar prieš liūtį. Kazys, toks studentėlis, ir dar vienas (alaus pilstytojas) kuria kaltinamąją kalbą prieš piršlį. Kūrybos tai čia nedaug arba ir visai nėra – paprasčiausiai ant ilgo iš suklijuotų popieriaus lakštų kaspino perrašoma kiek patrupinta, na, vienu kitu žodeliu „pataisyta“ pastraipa iš „Palangos Juzės“.

Studentėlis stengias rašyti gražiai, kaip jis pats sako – šriftu. Tas šriftas – tai labai stambios ir kai kur užraitytos raidės. Stambumas čia būtiniausias, kad „prokuroras“, kuris, žinoma, bus užsidėjęs akinius, be

jokios abejonės, jam netinkamus, galėtų skaityt ne tik garsiai, bet ir sklandžiai.

Baisiai sklandaus skaitymo, kai vestuvės jau ritas per pusę, tikėtis sunku. Bet nesklandumas irgi geras ženklas, reiškiantis kad balius buvo kaip balius. Tai kas, kad toli gražu ne toks ilgas kaip senovės laikais.

Senovės senovės senovėj jaunieji kitaip išrodydavo.

Saulė jau iš pietų. Artėjo piršlio korimo metas. Reikėjo, beje, ir paskubėti – piršlys ten, viduje, smagumo vaistus vartot įsismaginęs, galėjo jau ir nulūžti. Kaip maišą karsi?

Pagaliau, rėksmingos kompanijos apsuptas, kieme pasirodė ir Nakvosas.

– Pirmyn! – komandavo Lionginas Kaziliūnas. – Pirmyn, karsim po bromą! Vyriukai, virvę!

Keli jaunesni svečiai pažliugusiu po liūtis keliuku prie bromos jau tempė didelį veleną. Velenas, purvais aplipęs, visas žvilgėjo.

Dviejų prilaikomas, suprask – saugomas, Nakvosas ėjo šypsodamasis. Na va – ar taip blogai pabūti piršliu, visi į tave tik ir žiūri. Net jaunieji, ir tie dabar nebe tokie svarbūs. Vienas iš sargybinių apsvilkęs jaunojo brolio – Ginto, neseniai grįžusio iš kariuomenės – uniforma. Kepurė grėsmingai užsmaukta ant kaktos.

– Reik šautuvo, – rėkė Staselis Rauckis, – be šautuvo tas lubrakas dar pabėgs!

Atsirado ir šautuvas – jaunikio tėvas tai juk medžiotojas.

– Vyrai, atsargiai, – gerokai sunerimusiu balsu prabilo Vimba, – atsargiai! Aš su tokiais dalykais gerai žinau. Atsargiai!

– Eik jau, eik, Mykol, šautuvas be šovinių.

Ir kaip tik po tų žodžių iš medžioklinio du kartus pylė. Moteriškės klyktelėjo, o Vimba:

– O ką aš sakiau?!

Jo paties sūnus rodo dantis ir jau laužia šautuvą, kad užtaisytų dar kartą.

– Na, tu tik jau nedurniuok! Iš kur jau toks didžiavyris?

– Che, kartais gi ir per pakasynas iššauna, o čia per vestuves neiššausi...

Nusigrūdo visi prie bromos. Praūžusio lietaus, tos apgaulingos vilties kiek atgaivinti, vėjukščio šiurenami virpčiojo prieš kelias dienas skinti bromos ažuolo lapai. Teisėjui atnešta gėlėm apipinta kėdė.

Bet ant kėdės tos tai nesėsi – teisėjo balsas turi skliti iš aukščiau. Taigi teisėjas zootechnikas Petras Lapinskas ant jos atsistojo. Kėdės kojos smigo į šlapią žemę, pats teisėjas kiekvieną akimirką galėjo drėbtis ant savo palydos.

O atvestam Nakvosui liepta stotis ant veleno. Užlipti tai užlipti, velenas ne koks kalnas, bet kaip ant tokio slidaus dabar išsilaikyti. Du vyrukai, ne per patogiausiai patys stovėdami, padėjo piršliui. Laimė, Nakvosas nebuvo koks dramblys.

Virš teisiamojo galvos mataravo kažkoks virvagalys.

Teisėjas, atsakęs akinių, nes tie, jo nuomone, galėjo pakenkti pusiausvyrai, pradėjo be didelių įžangų:

– „Dekretas garsingos pabaigos gyvenimo nepaprasto melagio ir vagio piršlio Modės Nakvosos...“

– Cho cho, tai dabar eisim kartu taksavot paršų, – Nakvosui ištarmės pradžia, rodos, patiko.

Bet tuo metu kažkas nei iš šio, nei iš to tik trūkt virvę, kurią veleno traukėjai buvo prisirišę, kai tempė šitą padargą.

Piršlys, išmesdamas rankas, griebdamasis oro, o paskui ir veleno, šliustelėjo žemyn. Gerojo naujojo kostiumo ir nugara, ir šonu braukdamas per storai aplipusį purvą.

Vestuvinininkai tik suklego – patinka mums juoktis iš griūvančio. Nakvosas stodamasis išsipurvino dar ir papildomai – alkūnes, delnus, kuriuos tuoj puolė šluostyt į šlapią žolę.

– Duokš tiktai šitą švarką! – griežtai sukomandavo Nakvosienė. – Kokie čia jums juokai, tik neseniai

įsitaisë, gal antrą kartą tik apsilviko.

Pati priešokusi gelbėjo skystai besišypsantį vyrą.

Teisėjas stovėjo ant kėdės, nebežinodamas, kaip čia reiks blėniotis toliau. Ar skaityt tą dekretą, nieko nelaukiant, ar kaip čia. O gal jau lipt žemėn? Galiausiai nutarė:

– Būk tu pakar... Ai, ne – paleistas. Kur ta marti? Marti jau ir gobė rankšluosčiu vienmarškinį piršlį.

– Še tai tau! – kompanija aiškiai buvo nepatenkinta, kad viskas taip ūmai baigėsi.

– Lipk, Petrai, tik vėl ant krėslo! Kas čia per mada?!

– Eikit jūs sau... Ei vyriukai, kam traukėt veleną?

– Nieko mes netraukėm, jis pats pasitraukė...

Šato du pusberniai, Mašaliukas, Suveizdis – jie tik ir žiūri, ką čia iškrėtus dar.

Še tai tau, kompanija iš lėto slinko atgal į kiemą.

– Na, piršleli, einam, ko stovi?

– Aš tuoj tuoj.

Žvilgančioji Jurgio Petrausko „pypkė“ jau skambėjo prie klėties.

Nakvosienė prie šulinio kažką garsiai aiškino. Tiesa, jau ir nusijuokdama.

Nakvosas apsidairė. Reikia traukti paskui kitus į kiemą, o jau paskui ir į seklyčią prie stalo. Bet jis nesiskubino. Va kaip gražiai atrodo gėlėm apipinta teisėjo kėdė, sėdimoji vieta zootechniko, kad ir apmindyta. Ė, nieko baisaus, Nakvosas ant jos klest.

Atsisuko piršlys su visa gražiąja kėde į tą pusę, kur saulutė jau linko į pusdienius. Spindėjo laukai, už jų miškas, pamiškėj karvių nugaros.

„Keista, – mąstė piršlys, – labai čia reikėjo Sigitui vesti Danguolę, bet va vedė, ir tiek. Abu jie malonūs, abu žmonės kaip žmonės, o kaip bus jiems toliau? Pagyvens pagyvens, o paskui ir pasens... Bet ką aš čia blūdiju, bala jų nematę, jų reikalas, jų reikalas.

Tiktai ko aš ėjau į piršlius, nei aš juos piršau kada nors, nei aš liežuvį gerą turiu. Sėdžiu va dabar kaip durnas prieš saulę.“